

Nieuwe vogels, schone nesten

De canon van de Nederlandse literatuur in de *digital age*

Jurrian Kooiman (s4716655)

6 juli 2020

Bachelorwerkstuk Moderne Letterkunde

Nederlandse Taal en Cultuur, Radboud Universiteit Nijmegen

Prof. Dr. J.H.Th. Joosten & Roel Smeets MA

Inhoudsopgave

0. Samenvatting.....	3
1. Inleiding	3
2. Methode.....	7
3. Resultaten.....	18
4. Conclusie en discussie.....	22
5. Bibliografie.....	25

0. Samenvatting

Aan de hand van een netwerk op basis van de *Knowledge Graph* van Google wordt in dit onderzoek de canon van de Nederlandse literatuur in de *digital age* verkend. Door een vergelijking te maken met traditionele canonvorming wordt vervolgens aan de hand van een casus een tweevoudige conclusie getrokken. Enerzijds blijkt uit de resultaten dat de canon volgens Google het democratisch potentieel van het internet bevestigt, anderzijds wordt dezelfde canon in sterke mate beïnvloed door traditionele literaire instituties.

1. Inleiding

Few dispute that digital technology is fundamentally changing the way in which we engage in the research process. Indeed, it is becoming more and more evident that research is increasingly being mediated through digital technology. (David Berry 2011, 1)

In 2006 voltooide Hugo Brems zijn *Altijd weer vogels die nesten beginnen* waarin hij de geschiedenis van de Nederlandse literatuur van 1945 tot 2005 beschrijft. Zijn boek vormde chronologisch het laatste deel van de reeks *Geschiedenis van de Nederlandse literatuur*. Sinds 2006 is de Nederlandse literatuur ingrijpend veranderd, onder andere door de toegenomen invloed van het internet. Zo vindt receptie van literatuur in toenemende mate plaats op blogs en door middel van digitale recensies, bij het vinden van informatie over auteurs lijkt een site als Wikipedia belangrijker geworden. In deze digitalisering van het schrijven over Nederlandse literatuur is Google de spin in het web. Het is zelfs niet ondenkbaar dat literatuur liefhebbers louter nog met behulp van Google aan informatie komen. De manier waarop Google zijn gebruikers van informatie voorziet, bijvoorbeeld door de sortering van zoekresultaten, vervult daarom op een bepaalde manier een cruciale rol bij het analyseren van het literaire veld. Waar Google als literair instrument bij Brems in 2006 nog geen rol speelde, is Google in 2020 nadrukkelijk aanwezig. Deze vorm van literatuurgeschiedschrijving mag dan ook niet ontbreken in de opvolger van Brems.

Een aanzet tot de bestudering van de canon van de Nederlandse literatuur volgens Google wordt gegeven door Lucas van der Deijl, Roel Smeets en Antal van den Bosch (2019). In hun artikel ‘The Canon of Dutch Literature According to Google’ onderzoeken ze de canon

aan de hand van een door Google gegenereerd netwerk van de Nederlandse literatuur. Door middel van de ‘gerelateerd’-functie waarin Google relateerde personen suggereert, suggereren ze een nieuwe benadering van de canon van de Nederlandse literatuur. Dit bachelorwerkstuk bouwt voort op hun methode en poogt deze in een verkenning verder uit te diepen aan de hand van de onderzoeksvraag ‘Hoe verhoudt symbolisch kapitaal in de *digital age* zich tot centraliteit in de canon van de Nederlandse literatuur volgens Google?’¹ Dit wordt gedaan door een verbinding te leggen tussen traditionele en nieuwe vormen van symbolisch kapitaal. Daarnaast wordt het netwerk verder verkend aan de hand van een casus.

Deze methode van het bestuderen van de canon wordt treffend samengevat door Christof Schöch in zijn artikel ‘Big? Smart? Clean? Messy? Data in Humanities’ (2013) waarin hij ingaat op data-gedreven onderzoek in de geesteswetenschappen:

(...) instead of so-called "representative" texts or paintings, we can now study the entire set of texts or images relevant to a specific research question. Trends in literature can be observed across the entire literary production of a given time and given genre. Questions of representativeness, of canonization, of literary quality play a much smaller, or at least a different, role in this context. (Schöch 2013, 7)

De vragen die volgens Schöch worden opgeroepen wanneer ‘big data’ wordt gebruikt voor bijvoorbeeld onderzoek naar canonisering, zijn voorsnog relatief onbeantwoord gebleven. Dit bachelorwerkstuk tracht dan ook vragen over hoe de canon er volgens Google uitziet te beantwoorden en – wellicht belangrijker – nieuwe vragen over canonisering in de *digital age* op te werpen.

Een van de interessante aspecten van het bestuderen van de canon van de Nederlandse literatuur volgens Google is de belofte van gelijkheid en democratie van informatiestromen die het internet met zich meedraagt. Van der Deijl e.a. (2019) spreken over ‘the potential of epistemological and political revolution attributed to the Internet in its early days’ (Van der Deijl e.a. 2019, 5). Rondom het internet en technologie hangt een sfeer van optimisme en bevrijding van ingesloten sociale verhoudingen. Ter illustratie hiervan halen Van der Deijl e.a. (2019) het boek *The Filter Bubble* van Eli Pariser aan: ‘the belief that an “inevitable, irresistible revolution was just around the corner, one that would flatten society, unseat the elites, and usher in a kind of freewheeling global utopia.”’ (Van der Deijl e.a. 2019, 5-6).

---

¹ De gebruikte termen zullen in een later deel van dit bachelorwerkstuk nog worden toegelicht.

Anderzijds is er ook kritiek op het democratisch potentieel van het internet. Zo schrijft Jaron Lanier over ‘the hazards of the new online collectivism’ (Lanier 2006) wanneer hij wijst op de risico’s van de dominantie van sites als Wikipedia die worden gevormd door de kennis van het publiek, door *crowdsourcing*. Het gevaar schuilt er volgens hem in dat collectieve kennis voor alwetende kennis wordt aangezien. De mogelijke gevolgen daarvan zijn bekend: ‘This idea has had dreadful consequences when thrust upon us from the extreme Right or the extreme Left in various historical periods.’ (Lanier 2006).

Soortgelijke kritiek klinkt van David Brooks, die de term ‘dataïsme’ introduceert (Brooks, 2013). Hiermee beschrijft hij de trend om ontwikkelingen te beschrijven met behulp van grote datasets. Dit heeft volgens hem voordelen zoals het blootleggen van onbewust gedrag (hij haalt als voorbeeld een onderzoek aan dat aantoonde dat mensen hun taalgebruik aanpassen als ze liegen). Een nadeel van het dataïsme is volgens hem echter dat de drang naar kwantificering kan doorschieten, zoals bij het idee dat data kan helpen bij het voorspellen van de toekomst.

Daarnaast wijzen Mottart, Soetaert en Verdoodt in ‘Digitalisering & Cultuur: Onderwijs als *Contact Zone*’ (2003) op het gegeven dat de *cyberspace* niet iedereen gelijke kansen biedt. Naast de mate van toegang gaat het hier ook om de technische en retorische vaardigheden die ongelijkheid veroorzaken. Mottart e.a. (2003) spreken zelfs over een *technically educated elite* (Mottart e.a. 2003, 437). Dit duidt erop dat ervoor gewaakt moet worden het internet niet voor democratische utopie aan te zien. Het is dan ook van belang je ervan bewust te zijn dat niet iedere gebruiker van het web dezelfde kansen heeft.

Wat betekenen al deze visies voor de canon volgens Google? Enerzijds zou de belofte van het democratisch potentieel van het internet kunnen breken met het literaire instituut van de individuele, subjectieve literatuurgeschiedschrijver en het zou wellicht mogelijk zijn om een alternatieve canon of zelfs een alternatieve literatuurgeschiedenis te vormen (Van der Deijl e.a. 2019, 8). Anderzijds doen verwijten als de overschatting van collectieve kennis, doorgesloten dataïsme en ongelijke kansen voor gebruikers afbreuk aan de democratische belofte. Het zal dan ook interessant zijn om te onderzoeken waar de werkelijkheid zich bevindt. Wat laten visualisaties op basis van de dataset zien? Bevestigt de canon volgens Google bestaande structuren of is het in staat een alternatieve, democratischere canon te laten zien?

Dit bachelorwerkstuk bouwt dus voort op het al genoemde artikel ‘The Canon of Dutch Literature According to Google’ (2019) van Van der Deijl, Smeets en Van den Bosch. In dit

artikel verkennen ze de canon van de Nederlandse literatuur op basis van een dataset ingegeven door zoekresultaten op Google. Van alle schrijvers die op de Nederlandse Wikipedia worden genoemd als ‘Nederlandse schrijver’ (dus ook niet-literaire schrijvers) hebben ze een persoonlijk netwerk in kaart gebracht door te kijken naar de personen die door Google als gerelateerd worden beschouwd (‘Gerelateerd’ in het Nederlands, ‘People also search for’ in het Engels).

Dit persoonlijke netwerk is algoritmisch geconstrueerd op basis van de *Google Knowledge Graph*, een techniek die de gebruiker van Google een samenvatting geeft van de belangrijkste zoekresultaten naast de lijst van zoekresultaten. Als een gebruiker bijvoorbeeld zoekt op ‘Harry Mulisch’, dan verschijnt er rechts een kader met daarin een aantal afbeeldingen van Mulisch, de inleiding van zijn Wikipediapagina en biografische informatie zoals geboorte- en sterfdatum en zijn bekendste boeken. Onderdeel van dit kader is ook het kopje ‘Gerelateerd’, waaronder (na uitklappen van de volledige lijst) een rij van 25 personen verschijnt, waarvan de eersten Willem Frederik Hermans, Gerard Reve en Cees Nooteboom zijn. Het persoonlijke netwerk van Harry Mulisch bestaat dus uit de 25 personen in deze rij, waarbij geldt dat hij het nauwst verbonden is met de personen die als eerste worden genoemd. Over het precieze tot stand komen van de *Knowledge Graph* is bekend dat het wordt ingegeven door bijvoorbeeld informatie op Wikipedia en zoekresultaten van gebruikers (Van der Deijl e.a. 2019, 3).

In hun artikel visualiseren Van der Deijl e.a. (2019) de dataset die ze hebben gecreëerd met persoonlijke netwerken als die van Harry Mulisch, maar dan ook nog voor de 2286 andere schrijvers die Wikipedia aanmerkt als Nederlandse schrijver. Op die manier hebben ze een netwerk van de Nederlandse literatuur gemaakt dat bestempeld zou kunnen worden als de canon van de Nederlandse literatuur volgens Google. Interessant is het uitgangspunt dat het netwerk direct en indirect door gebruikers van Google is ingegeven en dat het dus, in tegenstelling tot traditionele canonvorming of literatuurgeschiedschrijving, zou kunnen gelden als een *bottom-up canon*, een canon bepaald van onderaf. In dit bachelorwerkstuk wordt gebruik gemaakt van de dataset van Van der Deijl e.a. (2019) om deze nieuwe benadering van de canon van de Nederlandse literatuur verder te verkennen.

Met hun artikel sluiten Van der Deijl e.a. (2019) aan bij de onderzoekstraditie binnen de geesteswetenschappen die de *computational turn* is gaan heten. Deze term wordt gebruikt door Berry (2011), als hij stelt dat digitale technieken een steeds belangrijkere rol zijn gaan spelen binnen het geesteswetenschappelijke onderzoek. Daarnaast schrijft hij dat als deze rol zal toenemen, dat digitale technieken bestaande uitgangspunten van geesteswetenschappelijk

onderzoek kritisch herzielt. Hij beschrijft hoe de ‘digital humanities’ zich ontwikkelden aan de hand van drie ‘waves of digital humanities’.

Tijdens de eerste golf hadden de *digital humanities* louter ondersteunende taken: ‘first-wave digital humanities involved the building of infrastructure in the studying of humanities texts through digital repositories, tekst markup, etc.’ (Berry 2011, 3). In de tweede golf wordt er aan een eigen methodologie gewerkt en worden zogeheten *born-digital* bronnen bestudeerd: ‘second-wave digital humanities expands the notional limits of the archive to include digital works, and so bring to bear the humanities’ own methodological toolkits to look at ‘born digital’ materials, such as electronic literature (e-lit) (...)’ (Berry 2011, 3-4). Berry neemt de derde golf waar en omschrijft die als de manier van denken die zich richt op het digitale uit *digital humanities* als medium en hoe dit zich verhoudt tot bestaande kennis (Berry 2011, 4). Deze golf problematiseert ook de ‘hardcore of the humanities’, de ‘unspoken assumptions and ontological foundations which support “the normal” research that humanities scholars undertake on an everyday basis.’ (Berry 2011, 4). Dit leidt volgens Berry tot een herziening van gebaande paden binnen het onderzoek, zoals close reading, canonvorming en periodisering.

Een belangrijk uitgangspunt is dat de *digital humanities* juist *naast* de klassieke geesteswetenschappen staan, en dat ze niet de intentie hebben om de plaats ervan in te nemen. Het doel is dus om de klassieke geesteswetenschappen te sterken door bestaande theorieën en uitgangspunten te onderwerpen aan een kritische reflectie. Dit bachelorwerkstuk voegt zich bij de onderzoekstraditie van de *computational turn* door een nieuwe benadering van canonvorming te onderzoeken, een benadering die geldt als verkennend en als aanvulling op de bestaande benaderingen.

2. Methode

Dit bachelorwerkstuk heeft het karakter van een verkenning van een nieuwe methode om de canon van de Nederlandse literatuur te benaderen. Dit houdt in dat een aantal zaken niet binnen het kader van dit onderzoek past. In zekere zin is dit onderzoek dan ook vooral een onderzoek naar wat wel en niet mogelijk is als de canon op een andere manier wordt benaderd. Er zijn drie redenen om een onderwerp of overweging niet mee te nemen in dit onderzoek. Allereerst zijn er keuzes die worden gemaakt waarbij andere mogelijkheden worden uitgesloten. Zo brengt de keuze voor het gebruik van de *Knowledge Graph* van Google als bron van de dataset met zich mee dat auteurs en hun werken niet direct worden onderzocht. De *Knowledge Graph* wordt

weliswaar ingegeven door waardeoordelen van anderen over de auteurs en hun werken, maar dit onderzoek velt geen eigen oordeel zoals dat in de traditionele literatuurgeschiedschrijving wel gebeurt. Het onderzoek aan de hand van het netwerk van Google beoogt dan ook niet zozeer de beste schrijvers te vinden, het heeft eerder als doel om te verklaren hoe het netwerk tot stand komt en wat dit vertelt over het proces van canonvorming.

Daarnaast kent de dataset een aantal beperkingen. Zo is het criterium dat Van der Deijl e.a. (2019) hanteren voor het verzamelen van een persoonlijk netwerk van een auteur dat de auteur op Wikipedia geclassificeerd staat als Nederlandse schrijver. Dit betekent dat Vlaamse schrijvers niet zijn opgenomen in het netwerk, terwijl Gelderblom & Musschoot (2017) in hun nabeschouwing bij de reeks van *Geschiedenis van de Nederlandse literatuur* (2006-2017) juist pleiten voor een literatuurgeschiedenis voor het gehele Nederlandse taalgebied, zoals in bijna alle delen van de reeks het geval is. Gezien de vervlechting van de Nederlandse en Vlaamse literatuur, is het dan ook een beperking van de dataset dat deze zich richt op louter Nederlandse auteurs. Hetzelfde geldt voor auteurs zonder Wikipediapagina. Auteurs die recentelijk zijn doorgebroken, bijvoorbeeld Rebekka de Wit, maken dan ook geen onderdeel uit van het netwerk². Ook dit is een beperking van de dataset. Daarnaast wordt het bezwaar dat de zoekresultaten op Google niet stabiel zijn weliswaar genuanceerd door Van der Deijl e.a. (2019) doordat ze aantonen dat het netwerk niet fundamenteel verandert (Van der Deijl e.a. 2019, 16-17). Het is echter alsnog van belang dat deze veranderlijkheid meegenomen wordt in de kritiek op deze methode. Zo kent Abdelkader Benali in de dataset twee verbindingen, namelijk met Kader Abdolah en Hafid Bouazza. In de afgelopen weken (tussen 15 juni 2020 en 5 juli 2020 heb ik zijn gerelateerde personen een aantal keren bekeken) stonden er echter twee nieuwe personen in dat rijtje: Arnon Grunberg en Joost Eerdmans. Deze twee personen zijn waarschijnlijk toegevoegd naar aanleiding van een veelbesproken televisie-uitzending van het programma *Op1*³ waarin Benali met ze in discussie ging naar aanleiding van de toespraak die Grunberg gaf tijdens de Dodenherdenking op 4 mei 2020. Deze discussie blijkt dus twee maanden nadien nog zichtbaar te zijn in het rijtje van gerelateerde personen van Abdelkader Benali. Dit laat zien dat het netwerk weliswaar niet fundamenteel verandert, maar dat het

---

² Het netwerk is gevormd op basis van meetmomenten tussen oktober 2017 en augustus 2018, dus strikt genomen is de canon van Google zoals onderzocht in dit netwerk niet de canon van 2020. Dit verklaart ook waarom bijvoorbeeld Librisprijswinnaar Rob van Essen niet is opgenomen in het netwerk. Voordat hij de prijs won in 2019 had hij nog geen Wikipediapagina.

³ Het betreft de uitzending van vrijdag 8 mei 2020, https://www.npostart.nl/arnon-grunberg-joost-eerdmans-en-abdelkader-benali-in-discussie-over-4-mei-speech-van-grunberg/08-05-2020/POMS_BV_16135862

weldegelijk langdurige aanpassingen kent die wellicht op toevallige basis tot stand zijn gekomen.

Ten slotte zijn andere beperkende factoren de beschikbare tijd en ruimte voor dit onderzoek. Dit onderzoek wordt uitgevoerd in het kader van het schrijven van een bachelorwerkstuk en in de praktijk houdt dit in dat slechts een klein deel van het netwerk daadwerkelijk kan worden geanalyseerd. Deze beperking uit zich vooral in het feit dat er maar één casus wordt bestudeerd. Dit hangt ermee samen dat dit onderzoek voor een belangrijk deel een aanzet is tot vervolgonderzoek waarin de methode zoals geïntroduceerd door Van der Deijl e.a. (2019) verder wordt uitgediept. De casus zoals bestudeerd in dit onderzoek vormt een voorbeeld van wat er mogelijk is met de gehanteerde methode. Dit onderzoek is, als gevolg van de beperkte omvang, dan ook nadrukkelijk een verkenning van de methode. Dit betekent dat naast inhoudelijke conclusies voornamelijk gepoogd wordt bij te dragen aan het aanvullen van de bestaande tradities van literatuurgeschiedschrijving zoals in Brems' *Altijd weer vogels die nesten beginnen*.

Het zal nuttig zijn de canonvorming te onderzoeken aan de hand van het theoretische raamwerk zoals dat wordt voorgesteld door de Franse socioloog Pierre Bourdieu. Hij introduceerde de idee van een veld waarbinnen verschillende actoren strijd voeren om de verdeling van kapitaal. Binnen het literaire veld plaatst hij economisch kapitaal tegenover symbolisch kapitaal. Auteurs met veel economisch kapitaal kennen een groot publiek en grote verkoopaantallen, terwijl symbolisch kapitaal de literaire status van een auteur uitdrukt (Bourdieu 1983, 320). Verderop nuanceert hij deze tegenstelling enigszins (Bourdieu 1983, 349). Een voorbeeld van het nuanceren van de tegenstelling economisch kapitaal-symbolisch kapitaal, is te vinden bij *De ontdekking van de hemel*. Het boek kende talloze herdrukken en heeft het toch veel symbolisch kapitaal.

Hoewel zijn denken de maatschappij van voor het digitale tijdperk beschrijft, blijkt uit verschillende voorbeelden dat Bourdieus theorieën uitermate bruikbaar zijn in andere domeinen, waaronder het digitale domein. Zo onderzoekt Schrijen (2015) in zijn masterscriptie canonvorming bij videogames en de overzichtsstudie van Ignatow & Robinson (2017) laat zien dat Bourdieus denken een brede toepassing kent in digitaal sociologisch onderzoek. Beide onderzoeken laten daarnaast zien dat zijn denken weliswaar breed inzetbaar is, maar ook waar nodig aangepast kan worden. Schrijen laat bijvoorbeeld het begrip *gamekapitaal* de plaats innemen van cultureel kapitaal (Schrijen 2015, 7). In de studie van Ignatow & Robinson wordt een breed scala aan aanpassingen getoond, waaronder hele nieuwe vormen van kapitaal zoals

informatie kapitaal en *digitaal kapitaal* (Ignatow & Robinson 2017, 952-953). Deze laatste vorm geeft uitdrukking aan ‘the reach, scale, and sophistication’ (Ignatow & Robinson 2017, 953) van het online gedrag van een persoon.

In dit onderzoek wordt economisch kapitaal buiten beschouwing gelaten. Ik heb hiervoor gekozen omdat het simpelweg niet meetbaar is met de gebruikte dataset. De meetwaarden op basis van het Google related-searches netwerk drukken geen vorm van economisch kapitaal uit. De verkoopcijfers van een auteur worden namelijk niet direct uitgedrukt in de dataset. Een vergelijking op basis van gegevens van het CPNB zou interessant kunnen zijn, maar die ligt buiten het bereik van dit bachelorwerkstuk.

Daarnaast wil ik een onderscheid maken tussen enerzijds ‘klassiek’ symbolisch kapitaal in de betekenis van Bourdieu en anderzijds *digitaal symbolisch kapitaal*. Met digitaal symbolisch kapitaal bedoel ik symbolisch kapitaal zoals dat wordt toegekend op basis van digitale informatiestromen. Een voorbeeld van een omgeving waarin digitaal symbolisch kapitaal zich voordoet, zijn zoekresultaten van een zoekmachine. Als auteur X in die zoekresultaten vaak wordt verbonden met auteurs die veel digitaal symbolisch kapitaal bezitten, dan is de kans aannemelijk dat auteur X ook veel digitaal symbolisch kapitaal bezit. Verderop in dit hoofdstuk zal er verder worden ingegaan op het tot stand komen en de meetbaarheid van digitaal symbolisch kapitaal.

Kortom, digitaal symbolisch kapitaal drukt hetzelfde uit als klassiek symbolisch kapitaal, namelijk het symbolische aanzien binnen een bepaald veld. Hierbij geldt dus dat digitaal symbolisch kapitaal wordt toegekend op basis van digitale informatiestromen. Oftewel, digitaal symbolisch kapitaal is symbolisch kapitaal in de *digital age*.

De totstandkoming van beide is verschillend. Klassiek symbolisch kapitaal komt voort uit de waardering voor een auteur door bijvoorbeeld gezaghebbende recensenten en de toekenning van literaire prijzen. Dit betreft dus kenbare instituties. Digitaal symbolisch kapitaal berust op *exposure* op het web. *Exposure* is het geheel aan representaties op het web. Zo kunnen er recensies en nieuwsberichten zijn geschreven over auteur X, maar hij kan ook genoemd worden in artikelen over andere auteurs. Op basis van al die representaties kunnen er verbindingen worden gelegd tussen auteurs met vergelijkbare vormen van *exposure*.

Interessant aan digitaal symbolisch kapitaal is dat het deels tot stand komt door ‘klassieke’ literaire instituties die ook online aanwezig zijn, zoals een krant die ook online bericht over de uitreiking van een literaire prijs. Dit maakt dat beide vormen van symbolisch kapitaal voor een deel overlap vertonen. Let wel, dit betreft geen volledige overlap. Zo zal de

bespreking van een auteur tijdens een college zich gewoonlijk beperken tot het analoge domein (online colleges daargelaten). Ook is het niet ondenkbaar dat een jonge auteur nauwelijks gerecenseerd wordt in dag- en weekbladen, terwijl hij online in een bepaalde niche lovende besprekingen ontvangt. Kortom, digitaal symbolisch kapitaal kent gelijkenissen met klassiek symbolisch kapitaal, maar heeft betrekking tot een specifiek én parallel domein.

Daarnaast wil ik een onderscheid maken tussen digitaal symbolisch kapitaal en het eerder genoemde digitaal kapitaal zoals besproken door Ignatow & Robinson 2017. Digitaal symbolisch kapitaal wordt weliswaar toegekend op basis van digitale informatie, maar dit betreft slechts de *exposure* die een auteur heeft. Hoewel een auteur die kan beïnvloeden door middel van zijn gedrag op het web, omvat dit ook informatie óver hem die online én offline tot stand kan zijn gekomen. Digitaal kapitaal beperkt zich daarentegen tot de directe invloed van online gedrag, zoals het bereik van de Facebookpagina van een auteur.

De dataset die wordt gebruikt in dit onderzoek is niet in staat ‘het’ digitale symbolische kapitaal uit te drukken, net zo min als klassiek symbolisch kapitaal kan worden gereduceerd tot een getal. Zoals klassiek symbolisch kapitaal echter wel tot op zekere hoogte beschreven kan worden door bijvoorbeeld recensies en toegekende literaire prijzen in ogenschouw te nemen, is het ook mogelijk om een indruk te krijgen van de verdeling van digitaal symbolisch kapitaal.

Om een beeld te vormen van digitaal symbolisch kapitaal, maak ik in dit onderzoek gebruik van een PageRank-sortering die Gephi⁴ berekent op basis van de dataset die ik gebruik. PageRank is een belangrijke methode om zoekresultaten in Google te sorteren, zodat de meest relevante bovenaan in een lijst met zoekresultaten komen te staan. PageRank telt verwijzingen naar een webpagina als *votes* waarbij sommige belangrijker zijn dan andere. Op die manier krijgt een webpagina een hogere PageRank-score als er meer naar wordt verwezen vanuit andere webpagina’s. PageRank geeft dus uitdrukking aan hoe belangrijk een webpagina is ten opzichte van andere webpagina’s (Sullivan 2007).

Door auteurs in de dataset op dezelfde manier te sorteren – dus door auteurs een PageRank-waarde toe te kennen – als het oorspronkelijke ontstaan van de dataset van het related-searches netwerk, ontstaat een mogelijkheid om de dataset van Nederlandse schrijvers verder te onderzoeken. Ten eerste dient de PageRank-waarde namelijk als indicatie van hoe belangrijk een auteur is ten opzichte van andere auteurs in de dataset. In het verlengde hiervan is het mogelijk een manier om digitaal symbolisch kapitaal uit te drukken. Echter, de toegekende

---

⁴ Een visualisatieprogramma, dit zal verderop nader worden uitgelegd.

waarde zou op zichzelf sterk reducerend werken, maar wellicht dat het – mits voorzien van de juiste context – kan bijdragen aan de beeldvorming van de onderlinge verhoudingen van auteurs in de dataset. En wellicht dat dit zelfs breder getrokken kan worden dan louter symbolisch kapitaal op Google.

De waardes die door de PageRank-sortering aan auteurs worden toegekend, gelden slechts als uitdrukking van symbolisch kapitaal op Google. Echter, gezien de positie die Google inneemt als *broker* van informatie die direct of indirect het leeuwendeel van het internetverkeer faciliteert, wil ik voorstellen het symbolische kapitaal zoals uitgedrukt door Google breder te trekken. Zo betogen Van der Deijl e.a. (2019) dat Google een belangrijke factor is in de *politics of knowledge* binnen het hedendaagse literaire veld (Van der Deijl e.a. 2019, 29). Met andere woorden, door de prominente positie die Google inneemt op het web, is het een belangrijke factor binnen de literaire beeldvorming. Sterker nog, het is niet ondenkbaar dat Google voor lezers de enige bron van informatie is als het gaat om Nederlandse schrijvers.

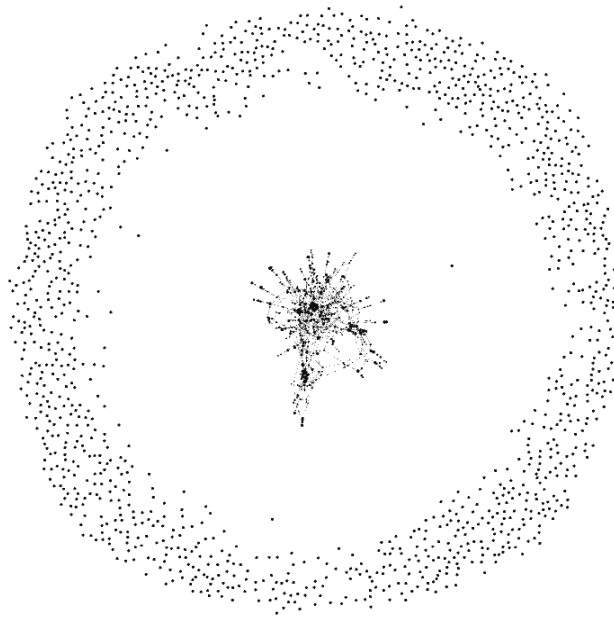
Vanuit de gedachte van Google als zwaargewicht binnen het digitale informatieverkeer zou symbolisch kapitaal op Google dan ook kunnen gelden als symbolisch kapitaal op het web – of breder: in de *digital age*. Op die manier zouden de PageRank-waardes op basis van het Google related-searches netwerk dus kunnen dienen als een methode om uitdrukking te geven aan digitaal symbolisch kapitaal. Het zal daarom interessant zijn om te onderzoeken hoe een auteur binnen de dataset is gepositioneerd en welke factoren bijdragen aan de toegekende PageRank-waarde.

In het vervolg van dit bachelorwerkstuk zal de dataset dan ook verder worden verkend. Dit wordt gedaan aan de hand van een casus waarin Saskia Noort centraal staat. De PageRank-waarde zoals uitgerekend door Gephi geldt als leidraad, waarna de visualisatie en bestaande informatie over de auteur het cijfer van context moeten voorzien. Een belangrijk punt van vergelijking zal die tussen klassiek symbolisch kapitaal en digitaal symbolisch kapitaal zijn. Wat zegt het bijvoorbeeld over de PageRank-sortering als schrijvers met weinig klassiek symbolisch kapitaal ineens hoog scoren? Op die manier zal ik in staat zijn uitspraken te doen over hoe de canon volgens Google is opgebouwd en daarmee hoe de canon van de Nederlandse literatuur eruitziet in de *digital age*.

Voor de verdere verkenning van de dataset, zal gebruik worden gemaakt van het netwerk- en visualisatieprogramma Gephi. Door alle persoonlijke netwerken van auteurs te visualiseren en met elkaar te verbinden, ontstaat een visualisatie op basis waarvan descriptieve uitspraken over het Google netwerk gedaan kunnen worden. Alle auteurs worden weergegeven als bolletjes,

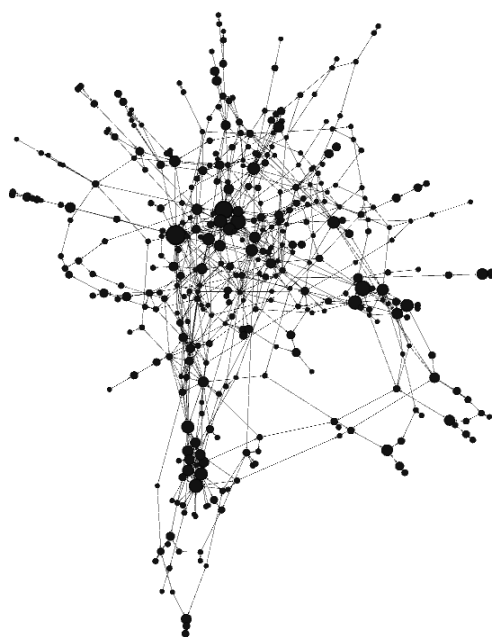
ook wel *nodes* genoemd. De lijnen die verschillende nodes met elkaar verbinden, heten *edges*. Daarnaast is het mogelijk om te variëren met de grootte en kleur van de nodes en edges, en kunnen groepen (*communities*) worden onderscheiden.

Bovenstaande informatie is tamelijk abstract, dus in de komende alinea's zal stap voor stap de dataset inzichtelijker worden gemaakt en daarbij zullen op relevante momenten screenshots van visualisaties worden getoond. De dataset bestaat in totaal uit 5865 nodes en 6250 edges. Dit betekent dus dat er 5865 personen op 6250 verschillende manieren verbonden zijn. Let wel, het netwerk is eenzijdig verbonden (*directed*). Dit houdt in dat auteur X wellicht heel sterk verbonden is met auteur Y, terwijl auteur Y niet even sterk verbonden hoeft te zijn met auteur X. Dit valt te vergelijken met vriendschappen; ik kan de indruk hebben dat ik een goede vriendschap onderhoud met een studiegenoot, terwijl die studiegenoot mij misschien liever vermijdt (fictief voorbeeld). Voor de dataset houdt dit in dat iedere node gemiddeld maar bij iets meer dan één edge betrokken is. De verklaring hiervoor is dat er veel nodes maar nauwelijks verbonden zijn met andere nodes. Om dit probleem op te lossen, dienen de irrelevante nodes te worden gefilterd. Van der Deijl e.a. (2019) hebben alle nodes voorzien van informatie, waaronder de variabele 'nl-writer'. Op die manier kunnen zowel niet-schrijvers als niet-Nederlanders (dus ook Vlamingen) worden gefilterd. Zoals besproken bestaat de dataset uit louter Nederlandse schrijvers en hun verbindingen. Dit houdt in dat, vanwege het feit dat het netwerk eenzijdig verbonden is, het alsnog mogelijk is dat bijvoorbeeld Mozart in het netwerk staat vanwege de verbinding die Jeroen Brouwers met hem heeft. Het zou van weinig waarde zijn om deze 'non nl-writers' te behouden, omdat ze alleen verbindingen ontvangen en geen verbindingen aangaan. Na het filteren van de 'non nl-writers'-nodes, blijven er 2287 nodes over (38,99% van het totaal). De visualisatie ziet er dan als volgt uit:

Afbeelding 1. Netwerk visualisatie. Het gefilterde netwerk bestaande uit alleen Nederlandse schrijvers ($n = 2287$). De grootte van de nodes is bepaald aan de hand van de PageRank-waarde.

In Afbeelding 1 is te zien dat een duidelijke kern van nodes zich nu onderscheidt die onderling sterk verbonden zijn en waarbinnen nodes van verschillende groottes waargenomen kunnen worden. De nodes in de schil om de kern heen zijn daarentegen niet verbonden met elkaar en ze hebben een minimale grootte. Voor de visualisatie werkt deze periferie vertroebelend en ik zou alleen de relevante kern over willen houden. Daarom filter ik de nodes die nauwelijks relaties hebben ook uit de visualisatie, door de ‘degree range’ in te stellen op minimaal twee. Dit houdt in dat alle nodes die minder dan twee relaties met een andere nodes hebben, worden gefilterd. Door dit filter toe te passen, blijven er 870 nodes (14,8% van de hele dataset) en 1298 edges over. De visualisatie ziet er nu uit als volgt:

Afbeelding 2. Netwerk visualisatie. Het gefilterde netwerk bestaande uit Nederlandse schrijvers met een degree range van minimaal twee ($n = 870$). De grootte van de nodes is bepaald aan de hand van de PageRank-waarde.

Wat direct opvalt aan Afbeelding 2, is dat de nodes verschillen wat hun grootte betreft. De grootte kan worden bepaald aan de hand van verschillende *centrality measures*. Dit zijn manieren om de centraliteit van een nodes binnen het netwerk uit te drukken. Zo kan er bijvoorbeeld voor gekozen worden om de node met de meeste verbindingen de grootste te maken, maar dan wordt de positie van de nodes in het netwerk niet meegenomen. De maatstaf die in de visualisaties van dit onderzoek worden gebruik, is de PageRank-waarde van iedere node. Zoals eerder uitgelegd, gaat het PageRank-algoritme uit van het principe dat de belangrijkste nodes verwijzen naar andere belangrijke nodes. Er wordt dus niet alleen naar het aantal verbindingen gekeken, maar ook naar de ‘kwaliteit’ ervan.

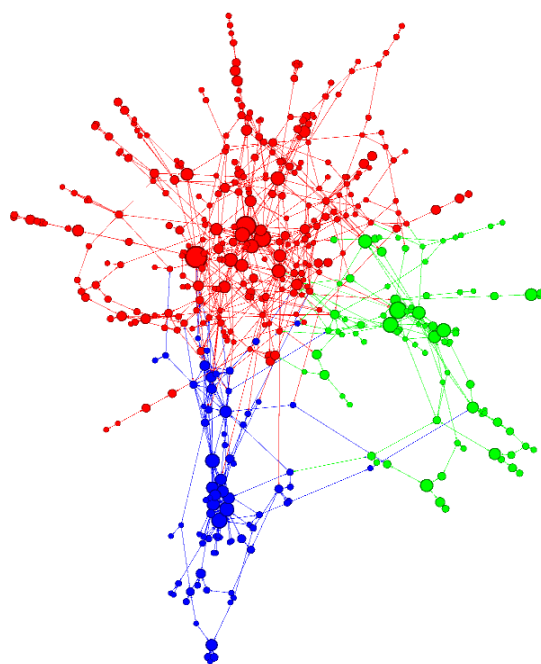
Nu is het netwerk zoals gevisualiseerd in Afbeelding 2 nog wat abstract en weinig zeggend. Om een beeld te vormen van het netwerk en de auteurs die het representeert, helpt Afbeelding 3. Hierop worden de auteurs niet door nodes gerepresenteerd, maar door middel van labels met hun namen. Aan de hand van de grootte en de positie van de namen kan een indruk worden gevormd van het netwerk:

Afbeelding 3. Netwerk visualisatie. De auteurs uit het gefilterde netwerk (n=870) worden gerepresenteerd door labels met hun namen. De grootte van de nodes is bepaald aan de hand van de PageRank-waarde.

Bekende, canonieke namen als die van Harry Mulisch en Remco Campert springen eruit, maar ook die van Susan Smit en Saskia Noort zijn herkenbaar.

In Afbeelding 2 – en in mindere mate in Afbeelding 3 – vallen drie groepen van grotere nodes waar te nemen, waarvan de groep linksboven de grootste is. Dit wordt bevestigd door het *modularity*-algoritme in Gephi. Door de modulariteit uit te rekenen, gaat het programma op zoek naar groepen (*communities*) binnen het netwerk. Door te variëren met de resolutie van het algoritme, worden de herkende groepen groter of kleiner gemaakt. Voor dit netwerk blijkt een resolutie van vijf het beste te werken; het programma herkent de drie groepen die op het eerste gezicht te zien waren. Na iedere groep een kleur te hebben gegeven, zie het netwerk er als volgt uit:

Afbeelding 4. Auteursgroepen. De kleur van de nodes en edges geven de groep aan, de grootte van de nodes is bepaald aan de hand van de PageRank-waarde.

In navolging van Van der Deijl e.a. (2019) wordt de groene groep ‘literaire auteurs’ genoemd, de rode groep ‘populaire auteurs’ en de blauwe groep ‘kinderboekenschrijvers’ (Van der Deijl e.a. 2019, 24). In de grote, rode groep zitten de auteurs die worden beschouwd als literaire schrijvers en die dus veelal te vinden zijn in de literatuurgeschiedenissen. Zoals eerder in Afbeelding 3 te zien, zijn auteurs als Remco Campert, Harry Mulisch, Arnon Grunberg, Louis Couperus en Godfried Bomans onderdeel van deze groep. De groene groep bestaat uit auteurs van populaire boeken, zoals Saskia Noort, Susan Smit, Simone van der Vlugt, Marion Pauw en Heleen van Royen. De blauwe groep bestaat ten slotte uit kindboekenschrijvers als Joke van Leeuwen, Annie M.G. Schmidt, Carry Slee, Arend van Dam en Imme Dros.

Hoewel de centrale figuren binnen de verschillende groepen duidelijk bij die groep horen, geldt dat in mindere mate voor de grensgebieden. Het is dus goed om in acht te nemen dat deze indeling in groepen allerminst leidend is. Zo zit er bijvoorbeeld rechtsonder in de rode groep, op de grens met de groene en blauwe groep, een cluster van cabaretiers die ook boeken schrijven, zoals Vincent Bijlo en Peter Heerschop. Tijdens de uitvoering van dit onderzoek heb ik ervaren dat de groepen zelfs niet altijd even stabiel zijn aan de randen. Voor het bestuderen van de canon zal het echter interessanter zijn om de positie en de relaties van verschillende nodes te bestuderen, om op die manier uitspraken te kunnen doen over het tot stand komen van het netwerk en over hoe digitaal symbolisch kapitaal eruit ziet.

In de hierop volgende resultatensectie zullen de positie en relaties van enkele nodes worden bestudeerd, en wel aan de hand van de casus Saskia Noort. Zoals nog duidelijk zal worden, neemt ze een prominente plaats in het netwerk in, terwijl ze maar weinig klassiek symbolisch kapitaal bezit. Haar positie vormt daarom een interessante casus om de werking van het netwerk te onderzoeken.

3. Resultaten

Allereerst is het interessant om de auteurs met de hoogste PageRank-waardes op een rijtje te zetten. Er is gekozen voor een top tien, omdat deze het meest stabiel bleek te zijn. Deze stabiliteit heeft te maken met het berekenen van de PageRank-waarde. Gephi heeft een ingebouwde functie die dit mogelijk maakt, maar de gebruiker kan een aantal keuzes te maken die – in ieder geval voor dit netwerk – ingrijpende gevolgen blijken te hebben voor de toegekende waardes. Deze keuzes hebben te maken met welk deel van het netwerk meegenomen wordt in de berekening (gefilterd of ongefilterd), in hoeverre de gebruiker de invloed van willekeur wil ondervangen en of de sterkte van een verbinding (*edge weight*) meetelt. Buiten de top tien bleek de variatie dusdanig groot dat, in het kader van de verkennende functie van dit onderzoek, er gekozen is voor deze beperkte top:

Plaats	Naam	Groep	PageRank
1	Remco Campert	Literaire auteurs	0.012901
2	Harry Mulisch	Literaire auteurs	0.011681
3	Saskia Noort	Populaire auteurs	0.009279
4	Arnon Grunberg	Literaire auteurs	0.009098
5	Arend van Dam	Kinderboekenschrijvers	0.008015
6	Susan Smit	Populaire auteurs	0.007952
7	Maarten 't Hart	Literaire auteurs	0.007591
8	Sjoerd Kuiper	Kinderboekenschrijvers	0.007156
9	Joke van Leeuwen	Kinderboekenschrijvers	0.006985
10	Simone van der Vlugt	Populaire auteurs	0.006948

Tabel 1. De top 10 van nodes in het Google-netwerk op basis van PageRank-waarde. De categorisering in groepen volgt de indeling zoals die eerder is gemaakt.

In Tabel 1 is te zien dat er een aantal dingen opvalt aan de top tien op basis van PageRank-waardes. Zo zijn de drie groepen ongeveer even goed vertegenwoordigd, waarbij literaire auteurs echter de hogere plaatsen innemen. Remco Campert, Harry Mulisch, Arnon

Grunberg en Maarten 't Hart zijn alle vier auteurs met veel klassiek symbolisch kapitaal en hun prominente posities in het Google-netwerk zijn dan ook een bevestiging van bestaande processen van canonvorming. Dit kan deels verklaard worden door de dominantie van traditionele literaire instituten die ook in de *digital age* dominant blijven, zoals ook betoogd door Van der Deijl e.a. (2019).

Hiermee wordt echter nog niet verklaard waarom de populaire auteurs Saskia Noort, Susan Smit en Simone van der Vlugt ook onderdeel zijn van de top tien. Alle drie bezitten ze weinig klassiek symbolisch kapitaal.⁵ Dit duidt op een interessant mechanisme dat wellicht de these van het democratisch potentieel van het internet sterkt, in de woorden van Van der Deijl e.a. (2019): ‘unhindered by preconceptions of what good literature should be, the Knowledge Graph connects authors with one another in case they end up co-occurring in the search behavior of individuals.’ (Van der Deijl e.a. 2019, 21). Hier zouden dus weleens de resultaten van de door gebruikers ingegeven data te zien kunnen zijn, zonder dat traditionele instituties bemiddelen. Of is het slechts een gevolg van een onderling sterk verbonden groep van populaire auteurs? Dat zou namelijk suggereren dat de dataset weliswaar de ruimte geeft aan nieuwe namen binnen de canon, maar dat het tegelijkertijd traditionele literaire structuren ook laat bestaan. Een nadere bestudering van de positie van Saskia Noort zal wellicht meer duidelijkheid verschaffen.

In Tabel 2 is het volledige netwerk van Saskia Noort weergegeven. Ze heeft zestien verbindingen waarvan ze de bron is, in de *Knowledge Graph* van Google staan er dus zestien personen bij personen die gerelateerd zijn aan haar. Enkele personen voldoen niet aan de criteria van het netwerk, zoals de Amerikaanse schrijfsters Tess Gerritsen en Karin Slaughter. Het grootste deel van haar netwerk blijkt echter te bestaan uit auteurs die ook deel uitmaken van de groep van populaire auteurs. Daarbinnen blijkt Noort tweezijdig verbonden te zijn met andere centrale auteurs als Susan Smits en Simone van der Vlugt. Opvallend zijn ook de verbindingen met schrijvers uit de literaire groep, zoals Herman Koch (beide kanten op) en Connie Palmen.

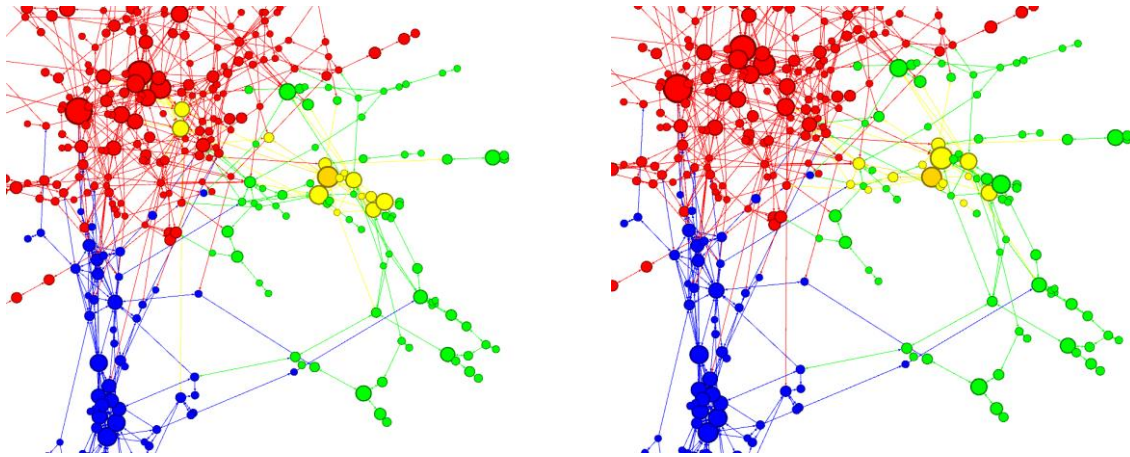
Source Id	Source Label	NL-writer?	Target Id	Target Label	NL-writer?	Weight
587	Saskia Noort	Ja	165	Esther Verhoef	Ja	93
587	Saskia Noort	Ja	1432	Simone van der Vlugt	Ja	87
587	Saskia Noort	Ja	209	Kluun	Ja	81

⁵ Dit valt op te maken uit een aantal zaken. Zo kent alleen Simone van der Vlugt een individuele bespreking in de *Bibliografie van de Nederlandse Taal- en Literatuurwetenschap* (BNTL, <http://www.bntl.nl/bntl/>), hebben ze alle drie nooit op de shortlist van een grote literaire prijs gestaan en zijn ze niet in de literatuurgeschiedenis van Brems opgenomen.

587	Saskia Noort	Ja	3115	Tess Gerritsen	Nee	75
587	Saskia Noort	Ja	1992	Jan Heemskerk	Ja	68
587	Saskia Noort	Ja	397	Herman Koch	Ja	62
587	Saskia Noort	Ja	1400	Loes Hollander	Ja	56
587	Saskia Noort	Ja	1130	Marion Pauw	Ja	50
587	Saskia Noort	Ja	3896	Will Koopman	Nee	43
587	Saskia Noort	Ja	3897	Griet Op de Beeck	Nee	37
587	Saskia Noort	Ja	3118	Karin Slaughter	Nee	31
587	Saskia Noort	Ja	74	Heleen van Royen	Ja	25
587	Saskia Noort	Ja	885	Susan Smit	Ja	18
587	Saskia Noort	Ja	2498	Sylvia Witteman	Nee	12
587	Saskia Noort	Ja	3898	Joris Luyendijk	Nee	6
587	Saskia Noort	Ja	3899	Nanette Drazic	Nee	0
54	Thomas Olde Heuvelt	Ja	587	Saskia Noort	Ja	45
74	Heleen van Royen	Ja	587	Saskia Noort	Ja	64
165	Esther Verhoef	Ja	587	Saskia Noort	Ja	92
209	Kluun	Ja	587	Saskia Noort	Ja	89
397	Herman Koch	Ja	587	Saskia Noort	Ja	70
885	Susan Smit	Ja	587	Saskia Noort	Ja	70
1016	Connie Palmen	Ja	587	Saskia Noort	Ja	22
1130	Marion Pauw	Ja	587	Saskia Noort	Ja	57
1400	Loes den Hollander	Ja	587	Saskia Noort	Ja	50
1432	Simone van der Vlugt	Ja	587	Saskia Noort	Ja	92
1596	Paul Goeken	Ja	587	Saskia Noort	Ja	60
1946	Chantal van Gastel	Ja	587	Saskia Noort	Ja	0
1992	Jan Heemskerk	Ja	587	Saskia Noort	Ja	67
2096	Yvette van Boven	Ja	587	Saskia Noort	Ja	75

Tabel 2. Het netwerk van Saskia Noort. Opgenomen zijn zowel verbindingen van haar naar anderen, als verbindingen die Noort ontvangt van anderen. Personen die niet als Nederlandse schrijver zijn aangemerkt, zijn niet meegenomen in de berekening van de PageRank-waarde. Het gewicht (de laatste kolom) geeft de sterkte van de verbinding weer.

Om het netwerk van Saskia Noort van meer context te voorzien, wordt haar netwerk nu vergeleken met dat van Susan Smit. Hoewel beiden onderdeel zijn van de top tien van het netwerk, schaat Noort zich onder wat in de traditionele literatuurgeschiedschrijving de grote schrijvers zijn. Hoe heeft ze deze hoogste regionen kunnen bereiken? Is dit louter op basis van een sterke verbinding binnen haar eigen groep? Op basis van Tabel 2 lijkt ze sterk geworteld binnen de groep van populaire auteurs, maar ze heeft ook enkele verbindingen buiten de groep.

Afbeelding 5. Netwerk visualisaties. Links het netwerk van Saskia Noort, rechts dat van Susan Smit. Beiden zijn oranje gekleurd in hun eigen netwerk, dat geel is. De kleuren van de andere nodes en edges geven de groep aan, de grootte van de nodes is bepaald aan de hand van de PageRank-waarde.

De netwerken van Saskia Noort en Susan Smit blijken in hoge mate gelijkenissen te vertonen. Beiden zijn namelijk sterk verbonden met de centrale groep van de populaire auteurs; het merendeel van hun netwerk bevindt zich in deze kern. De netwerken van de twee auteurs wijken van elkaar af wanneer gekeken wordt naar het deel van hun netwerk buiten de kern van populaire auteurs. Saskia Noort heeft namelijk twee verbindingen met nodes in de groep van literaire auteurs (Herman Koch en Connie Palmen), ook heeft ze een verbinding met een kleinere node op de grens tussen de rode en groene groep. Deze node representeert Kluun en hij vervult een brugfunctie tussen de twee groepen, gezien het feit dat zijn *betweenness centrality* (dat mate waarin een node groepen met elkaar verbindt) vrij hoog is ten opzichte van zijn PageRank-waarde (1615,05 tegenover 0,002441). Via deze drie auteurs weet Saskia Noort zich waarschijnlijk te onderscheiden ten opzichte van de andere populaire auteurs. Het netwerk van bijvoorbeeld Susan Smit ligt namelijk volledig binnen de groep van populaire auteurs. Slechts de node die Nico Dijkshoorn representeert vervult enigszins een brugfunctie tussen haar netwerk en dat van de literaire auteurs. De mate van verbinding van Saskia Noort en Susan Smit met de literaire groep blijkt ook uit hun eigen *betweenness centrality*; Noort heeft de vijfde hoogste waarde van alle auteurs in het netwerk, terwijl Susan Smit op de 29ste plaats staat.

Dit suggereert dat Noort haar hoge PageRank-waarde haalt uit de verbindende functie tussen de populaire en literaire groep die ze vervult naast haar centrale positie in de groep van populaire auteurs. Susan Smit dankt haar hoge waarde daarentegen alleen aan haar prominente positie binnen haar eigen groep. Hieruit kan worden geconcludeerd dat er in de canon van de *digital age* ruimte is voor auteurs die met louter verbindingen binnen de eigen groep een centrale positie binnen het gehele netwerk krijgen toebedeeld. Daarnaast blijkt echter dat een

auteur die niet in de traditionele canon voorkomt zich pas tussen de meest canonieke auteurs weet te voegen zodra deze in staat is om buiten de eigen groep te treden. Enerzijds zijn in deze resultaten dus de invloeden van de door gebruikers ingegeven data waar te nemen, terwijl anderzijds de traditionele literaire structuren ook intact blijven. Dit suggereert dat de canon door een data-gedreven benadering verbreed wordt en dat er ruimte ontstaat voor groepen auteurs die niet tot de traditionele canon behoren.

4. Conclusie en discussie

Auteurs die weinig klassiek symbolisch kapitaal bezitten en dus niet tot de traditionele canon behoren, kunnen op basis van hun digitaal symbolisch kapitaal deel uitmaken van de canon in de *digital age*. Op basis van de sterke verbondenheid binnen hun eigen groep weten populaire auteurs hun plek te veroveren binnen de canon. Echter, om tot de meest canonieke auteurs te behoren dient een auteur zijn eigen groep te overstijgen en verbindingen te leggen met de groep auteurs met veel klassiek symbolisch kapitaal. Uit het netwerk op basis van de *Knowledge Graph* van Google blijkt namelijk ook dat traditionele structuren bewaard blijven en dat auteurs met veel klassiek symbolisch kapitaal voor een deel ook veel digitaal symbolisch kapitaal bezitten. Uit de casus op basis van het netwerk van Google bleek dan ook dat de canon in de *digital age* een verbreding vormt van de canon volgens traditionele literaire instituties.

Op basis van deze bevindingen kunnen twee conclusies worden getrokken over het democratisch potentieel van deze benaderingswijze van de canon. De conclusies komen overeen met de bevindingen van Van der Deijl e.a. (2019, 28-29). Enerzijds blijkt het netwerk een centrale plaats in te ruimen voor auteurs die niet zouden voorkomen in de traditionele canon, zoals Saskia Noort, Susan Smit en Simone van der Vlugt. Er vinden interacties plaats tussen de groep van populaire auteurs en die van de dominante literaire auteurs, terwijl deze interacties in een traditionele benadering van de canon niet plaatsgevonden zouden kunnen hebben. Deze verbreding van de canon van de Nederlandse literatuur is dus een argument voor het democratisch potentieel van het internet.

Anderzijds vormt de groep van canonieke, literaire auteurs de dominante groep binnen het netwerk. Auteurs uit andere groepen dienen verbindingen te leggen met de literaire auteurs om de hoogste PageRank-waarde te verkrijgen. De duidelijke indeling van het netwerk in drie groepen duidt daar ook op; auteurs hebben vooral verbindingen binnen hun eigen groep en mengen maar nauwelijks met de andere twee groepen. Hoewel het aannemelijk is dat deze

canon diverser is, geldt dat maar tot op een bepaalde hoogte. De traditionele literaire instituties blijven namelijk ook in de canon van de Nederlandse literatuur in de *digital age* overeind. Op basis van deze bevindingen is de uitwerking van het democratisch potentieel dus gering en is de waarschuwing voor de overschatting van collectieve kennis en het doorgeschoten dataïsme tot op zekere hoogte een terechte.

Er kan worden gesteld dat er met de opkomst van Google als literair instrument veel is veranderd ten opzichte van de tijd van het schrijven van de literatuurgeschiedenis van Hugo Brems. Waar het in 2006 nog niet mogelijk was geweest om zoiets als een canon in de *digital age* te bestuderen, is het anno nu mogelijk om eerste, verkennende stappen te zetten op dit terrein. Het zal dan ook interessant zijn om de verdere ontwikkeling van de invloed van Google binnen het literaire veld te blijven onderzoeken. Wellicht dat de canon uit een volgend decennium al meer ruimte biedt voor het inlossen van de democratische belofte van het internet. Het lijkt in ieder geval van nut om de rol van Google in het proces van het verdelen van informatiestromen binnen het literaire veld te blijven bestuderen: ‘Yet, unlike traditional media, Google’s power in the contemporary politics of knowledge continues to grow, which makes it even more important to study its role as an information broker on the cultural field.’ (Van der Deijl e.a. 2019, 29). Hier is echter een kanttekening op zijn plaats. Anders dan bij traditionele literatuurgeschiedschrijving die vaak wordt verricht door academici, is deze vorm van geschiedschrijving met Google als bron van informatie niet belangeloos. Google is uiteindelijk namelijk een commercieel bedrijf dat geld verdient met zijn rol als *information broker*. Dit maakt dat de functie die Google heeft in het literaire veld niet onbetwistbaar kan zijn, waar van academici slechts hun kundigheid betwist zou kunnen worden.

Het verkennende karakter van dit onderzoek toonde dat er veel ruimte is voor vervolgonderzoek op het gebied van de canon in de *digital age*. Allereerst zou het toevoegen van Vlaamse schrijvers het netwerk representatiever maken voor de Nederlandse literatuur. Daarnaast zouden andere casussen zoals bijvoorbeeld de invloed van literaire prijzen en belangrijke media-optredens die veel *exposure* genereren interessante inzichten kunnen verschaffen. Ook zou de bestudering van de ontwikkeling van het netwerk door de tijd heen interessant kunnen zijn. Wat is de invloed van het overlijden van een auteur op zijn positie in het netwerk? Hoe snel worden succesvolle debutanten opgenomen in het netwerk? Dergelijke vragen zouden dan wellicht beantwoord kunnen worden. Dit onderzoek laat in elk geval zien dat er een groot onontgonnen gebied is, dat nog volop ontdekt kan worden. Met digitale onderzoeksmethoden

kan een nieuw en vooral relevant perspectief op de canon de bestaande tradities van literatuurgeschiedschrijving aanvullen.

Voor de 'Brems 2005-2020' zou deze benaderingswijze op verschillende manieren tot uiting kunnen komen. Een dergelijke benadering zou namelijk kunnen dienen als selectieproces voor de invulling van een literatuurgeschiedenis, waarbij auteurs die centraal staan in het netwerk op de traditionele manier worden besproken en geduid in de literatuurgeschiedenis. Daarnaast zou een nieuwe literatuurgeschiedenis kunnen bestaan uit een geheel aan casussen, zoals er in dit onderzoek één is behandeld, die samen een gedetailleerd beeld geven van de Nederlandse literatuur. Ten slotte zouden de groepen die in het netwerk worden onderscheiden mogelijk een rol kunnen spelen in een nieuwe literatuurgeschiedenis, waarbij bijvoorbeeld kan worden ingegaan op de kern van auteurs van ieder van de drie groepen.

5. Bibliografie

BERRY 2011

D. Berry, 'The computational turn: thinking about the digital humanities', in: *Culture Machine*, 12, 2011, 1-22.

BOURDIEU 1983

P. Bourdieu, 'The Field of Cultural Production, or: The Economic World Reversed', in: *Poetics*, 12, 1983, 311-356.

BREMS 2006

H. Brems, *Altijd weer vogels die nesten beginnen. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1945-2005*. Amsterdam, 2006.

BROOKS 2013

D. Brooks, 'The Philosophy of Data', in: *The New York Times*, 5 februari 2013, 23.

GELDERBLOM e.a. 2017

Gelderblom & A. M. Musschoot, *Ongeziene blikken. Nabeschouwingen bij de Geschiedenis van de Nederlandse literatuur*. Amsterdam, 2017.

IGNATOW e.a. 2017

G. Ignatow & L. Robinson, 'Pierre Bourdieu: theorizing the digital', in: *Information, Communication & Society*, 20, 7, 2017, 950-966.

LANIER 2006

J. Lanier, 'Digital Maoism: The Hazards of the New Online Collectivism', in: *Edge*, 29 mei 2006. Geraadpleegd 2 juli 2020 op <https://www.edge.org/conversation/digital-maoism-the-hazards-of-the-new-online-collectivism>

MOTTART e.a. 2003

A. Mottart, R. Soetaert & I. Verdoodt, 'Digitalisering & Cultuur: Onderwijs als *Contact Zone*', in: *Spiegel der Letteren*, 45, 4, 2003, 431-450.

SCHÖCH 2013

C. Schöch, 'Big? Smart? Clean? Messy? Data in Humanities', in: *Journal of Digital Humanities*, 2, 3, 2013, 2-13.

SCHRIJEN 2015

B. Schrijen, *Infinite Lives. Canonvorming bij videogames* [Masterscriptie]. Nijmegen, 2015.

SULLIVAN 2007

D. Sullivan, 'What is Google PageRank? A Guide For Searchers & Webmasters', in: *Searchengineland.com*, 26 april 2007, geraadpleegd 4 juni 2020 op <https://searchengineland.com/what-is-google-pagerank-a-guide-for-searchers-webmasters-11068>

VAN DER DEIJL e.a. 2019

L. van der Deijl, R. Smeets & A. van den Bosch, 'The Canon of Dutch Literature According to Google', in: *Journal of Cultural Analytics*, 30 september 2019.